

## KOBLARJEVO DELO ZA STRITARJA

Načelno je mogoče reči, da je v obsežnem literarnozgodovinskem in literarnokritičnem delu F. Koblarja Josip Stritar stalna ali življenjska tema. Prvi objavljeni spis na to temo je objavljen že 1923., zadnji pa je izšel 1971. leta, kar pomeni, da gre za izredno intenziven in opazen interes, ki traja skoraj pet desetletij. Ta interes ima, če gledamo globalno, stalnost v izredno visoki oceni vloge in pomena Stritarjevega dela. Koblar je namreč že v nekrologu ob Stritarjevi smrti prepričan, da je umrl »gospodar slovenskega slovstva«, »zgodnji Nestor slovenske literature«, »literarni vlastelin« in »eden največjih Slovencev«. <sup>1</sup> Ko je 1953. leta začel izdajati Stritarjeva *Zbrana dela*, je najprej ponovil Prijateljstvo sintagmo o »osrednji postavi slovenske literature«, nato pa dobršen del avtorjevih pesmi, proze, kritičnih in polemičnih spisov ter celo pisem proglasil za »najznamenitejše pobude v našem kulturnem razvoju in duhovnem napredovanju«. Splošna označba se je Koblarju zilila v naslednjo formulacijo: »V tem delu se nekaj časa stekajo vsa umetniška prizadevanja mladega rodu, ki je kljubovalno stopal čez duhovne ograje, kakor so jih bili postavili ljudstvu tedanji politični in duhovni voditelji staroslovenci. Stritar je bil tudi prvi, ki je začel obravnavati umetnostna vprašanja na široko in jih razlagal v preprosti, vsakemu umljivi besedi, vendar na višini, ki jo potrebuje kulturni narod. Kot urednik *Zvona* je eden glavnih graditeljev naše omike.« <sup>2</sup>

Bilo bi napak, ko ne bi opozorili tudi na tisto, kar Koblar imenuje Stritarjevo »tragično nesoglasje«. V omenjenem nekrologu je bila vsebina le-tega v spopadu med idealizmom in realizmom; nosilec prvega je bil Stritar, drugega so branili mladi. <sup>3</sup> V uvodu k literarnokritični izdaji je ta misel ponovljena, toda tokrat z bolj konkretnimi določnicami. »Tako sta si končno«, pravi Koblar, »stala nasproti Stritar in mladina, ne sovražnika, pač pa tujca, in zgodilo se je, da je bila mladina pravičnejša njemu kakor on nji: nazadnje Stritar ni branil le okostenelih oblik, z njimi je branil tudi okostenelega duha in svoj neživljenjski idealizem. V tujem okolju osamel in ostarel ni več poznal ne razumel slovenske resničnosti. In prav s te strani je Stritarjevo delo dragoceno gradivo za zgodovino našega narodnega duha in zgodovino naše družbene zavesti.« <sup>4</sup>

Dejanski razkol, ki je nastal med Stritarjem in sodobniki, je Koblar torej opazil in ga poskušal razložiti. Pomembno pa je, da je globalna ocena Stritarja izredno visoka, razkol pa reduciran na pravo zgodovinsko razsežnost in ovrednoten po svoji resnični podobi, ki ni zastrla celote. Koblar v Stritarju vidi človeka in ustvarjalca tako imenovane epohalne iniciative, to pa pomeni, da prevzema izhodišča tiste družbene hierarhije in besednoumetnostne aksiologije, ki je veljala do nastopa Moderne. Njun najvidnejši izraz je ocena literarnega zgodovinarja K. Glaserja, po kateri je čas od 1868 do 1895 Stritarjeva doba, naravnost presenetljivo pa je spoznanje Stritarjevega nasprotnika A. Mahničiča, po katerem je

<sup>1</sup> Nekrolog je bil objavljen v *Slovincu* 1923. leta v številki 269 na str. 1 (naslov + *Josip Stritar*).

<sup>2</sup> Prezeto po *Načrtu zbranega dela*, ki je objavljen v prvi knjigi Stritarjevega *Zbranega dela* (str. 405). Zbrano delo je izšlo v desetih knjigah med 1953. in 1957. letom (v nadaljevanju bo to označeno s kratico ZD in z ustrezno rimsko številko knjige).

<sup>3</sup> Koblar je tvegalo celo, za priložnost zelo ostro, oceno; namreč, da je Stritar »naš realizem zavrl in nam celo vcepil druge sokove, tako da do pravega nismo nikoli prišli«.

<sup>4</sup> ZD I, str. 405–406.

»novejše slovstvo naše s Stritarjevim imenom tako zrasteno, da se ne da od njega niti ločiti niti brez njega tolmačiti.«<sup>5</sup> S tem svojim izhodiščem je bil Koblar v načelnem nasprotju z akademsko literarnoznanstveno mislijo in – še veliko bolj – s poprečno predstavo, ki do današnjega dne označuje razmerje do Stritarjevega fenomena.

Na prvi pogled je presenetljivo, da Koblar svojo drugačno vizijo Stritarjevega pomena ni poskušal najprej uveljaviti z literarnokritično ali književnozgodovinsko dejavnostjo. Takšna dejavnost bi zahtevala obračun z imeni in stališči, česar avtorjev aristokratski duh ni mogel sprejeti. Svojo vizijo je uveljavljal na bolj dostojanstven in gosposki način: z objavljanjem Stritarjevih del, za katera je menil, da so zgodovinsko značilna in estetsko ugledna, svojim antološkimi izborom pa je dodajal lastno interpretacijo, s katero je želel uveljaviti delo in šele nato svojo misel o njem. Pravilno je spoznal, da je prevrednotenje mogoče začeti z mladino. Nekaj pred začetkom druge svetovne vojske se je dogovoril z urednikom *Cvetja iz domačih in tujih logov* (Jakob Šolar) za pet Stritarjevih knjig, ki naj bi rabile šolskim obveznostim in poljudnim interesom.<sup>6</sup> Zaradi začetka vojske je kot 16. knjiga zbirke objavljen samo *Izbor mladinskih spisov* (1941), drugo gradivo pa je v modificirani obliki lahko izšlo šele po končani vojski, in sicer v naslednjem zaporedju: *Pripovedni spisi* (1946), *Kritični spisi* (1948) in *Stritarjeve izbrane pesmi* (1949). Od načrtovanih knjig so izšle le štiri; izpadel je *Zorin* in v poštev niso prišli satirični spisi.<sup>7</sup> Diktat časa, ki ni prenesel občutja odtujenosti ali kakršne koli satire, je s tem okrnil prvobitno zasnovano prav za tisti del Stritarjevega opusa, ki je še danes književno aktualen in *družbeno živ*. Ideološki in šolski aspekt sta onemogočila celostno predstavitev Stritarjevega dela. Izbor pripovednih in pesniških tekstov je izšel pri Mohorjevi družbi, ki je vezana z recepcijskim obzorjem svojih bralcev, razen tega pa v tem času pod budnim nadzorom varuhov družbenopolitične čistoče. Kritični spisi so bili objavljeni v zbirki *Klasje*, ki jo je izdajala Državna založba Slovenije, spremljala pa je pedagoško instrumentalen odnos do takratnega pouka slovenske književnosti. Pesništvo se je zato lahko pojavilo v tisti razsežnosti, ki jo je prenesel čas, to je v dimenziji kritičnosti do meščanske družbe in njenih socialnih protislovij, medtem ko je proza izšla brez *Zorina* ali nekaterih tekstov fantastike, kritika pa brez satiričnih besedil, v katerih je bil Stritar pravzaprav najbolj oseben in celovit. O celoti je bilo kljub temu mogoče nekaj zvedeti v spremnih študijah. Koblar je napisal čez šestdeset strani o pripovedni prozi in okrog štirideset strani o poeziji. Oboje je bilo izvedeno na ustrezni višini, ki ni le zgolj razloga genoloških vprašanj, temveč skozi delno problematiko postavlja problem celote. Ti teksti niso le suha bera z literarnozgodovinskih logov, temveč esejistična storitev prvega reda. Razbremenjenost strokovne prezentacije z esejistično eleganco seveda ni improvizacija: Koblarjeva esejizacija je nasledek tiste stopnje obvladanja gradiva, ko tudi najtežji problemi postanejo preprosto jasni in upovedno igrivi.

Koblar je v tridesetih letih, se pravi v času, ko je v njem zorela misel na poljudno izdajo, segal tudi širše. O tem priča objava Stritarjevih pisem bratu Andreju,<sup>8</sup> med objavljanjem zbranih del pa predvsem razprava o Ivanu Gorniku.<sup>9</sup> Oboje razodeva, da pri Koblarju ni mogoče govoriti zgolj o popularizaciji Stritarja, do katere naj bi prišlo na podlagi individualnega umetniškega okusa. Že od vsega začetka Koblarjevo ukvarjanje z avtorjem *Zorina* teži namreč v kulturno in literarnozgodovinsko celoto. Ta težnja je dovolj razvidna iz dej-

<sup>5</sup> *Rimski katolik* I (1889), str. 6.

<sup>6</sup> Prim. ZD I, str. 430.

<sup>7</sup> ZD I, str. 430.

<sup>8</sup> *Pisma Josipa Stritarja bratu Andreju, Dom in svet* 1936, str. 291–308.

<sup>9</sup> *Ivan Gornik (Prispevek k Stritarjevi dobi), Slavistična revija* 1956, str. 118–147.

stva, da je deset knjig zbranega dela izšlo med 1953. in 1957. letom, se pravi, povprečno dve knjigi na leto.<sup>10</sup>

Stritarjevo *Zbrano delo* v ediciji *Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev* je, po urednikovi najavi, želelo »prikazati . . . najobsežnejše in najraznovrstnejše delo v našem starejšem slovstvu, ga organsko urediti in pojasniti, notranje skleniti, kakor je nastajalo«. Načrtoval je devet knjig: prvi dve naj bi prinesli pesništvo, naslednji dve pripovedno prozo, peta dramatiko, šesta kritične in polemične spise, sedma »razne spisek«, v osmi naj bi bila dela za mladino in v deveti korespondenca. Avtor je najavil tudi deseto knjigo, ki naj bi prinesla »oris pesnikovega življenja in oceno njegovega dela«. <sup>11</sup> Uresničitev se od najave razločuje v dvojem, in sicer: a) namesto načrtovanih devet je izšlo deset knjig, in b) monografija o Stritarju sploh ni bila napisana. Do razločka v številu je prišlo, ker je bilo dela za mladino preveč samo za osmo knjigo, zato se je preneslo tudi v deveto, v njej pa se je začelo že tudi objavljane korespondence, ki se je končala v deseti knjigi. Do monografije ni prišlo najbrž zato, ker je imel Koblar z založnico in z glavnim urednikom negativno izkušnjo še iz svojega dela za S. Gregorčiča. Njegova zbrana dela je končal 1951. leta, monografijo o njem pa je, po raznih zapletih, objavila Slovenska matica (1962).

Koblar je svojo izdajo Stritarja imenoval »zgodovinskokritično«. <sup>12</sup> Opirati se je začel predvsem na prvo izdajo zbranih spisov, ki jo je med 1887. in 1899. letom oskrbel avtor sam, poudaril pa je, da »bo marsikaj treba dopolniti in preurediti, zakaj pesnik je imel še oziroma na svoj čas, danes teh oziroma ni in odločajo predvsem stvarni zgodovinski vidiki«. <sup>13</sup> Stvarni vidiki so vidni predvsem v urednikovem komentarju. Stritarjevo delo je bilo namreč intenzivno vraščeno v svoj čas, zato je bilo ustrezna mesta, teh pa je veliko število, treba pojasnjevati. Urednik ni ostal le pri ugotavljanju ozadja, spuščal se je v presojo, ki je bila napravljena po ugotovitvah stroke in po lastnem raziskovanju, vedno pa plod treznega premisleka, ki spoštuje dejstva in jih logično osmišlja. Na ta način so nastale kar cele, večje ali manjše razprave, pri katerih je treba ugotoviti izredno pozitivistično poznanje gradiva in tankočutno moč v cenitvi njegove hierarhične vrednosti v okviru celote. Enako se te lastnosti odkrivajo tudi v urednikovih spremnih besedilih. V njih ne gre zgolj za osnovne bibliografske podatke ali poglobljena spoznanja iz problematike notranje pa zunanje geneze, temveč so to praviloma literarnokritične in književnozgodovinske študije, katere bi, smiselno zbrane in razporejene, dale celovito monografijo o besednoumetnosti vrednosti avtorja. Najboljši zgled takšnega strokovnega in gosposkega diskurza je najbrž študija o *Zorinu*, v kateri je razčlenjeno vprašanje, ki ga po L. Goldmanu kulturologija globalno imenuje tragična vizija sveta.

Koblar se je v literarnokritični prireditvi Stritarjevega dela želel držati prve (avtorjeve) izdaje zbranega dela. Načeloma je spoštoval po avtorju koncipirane celote (na primer *Pesmi* iz 1869. leta) ali pa je v take celote strnil tisto, kar je tematsko spadalo skupaj, a je bilo objavljeno v časovnih razmakih. Držal se je genološkega načela, v njem pa uveljavil kronološko zaporedje. Med delom je odstopil le od prvobitno načrtanega modela, ki ga je v prvi knjigi našel v prvi izdaji Stritarjevih zbranih del. V tem pogledu je nadvse značilna opomba ob *Svetinovi Metki* in *Zorinu*, v kateri urednik pravi da »je bilo treba upoštevati tudi prvi natis obeh del«, zato se mu je »zdelo prav, da postavi prvotno krepkejšo besedilo

<sup>10</sup> Knjige so izhajale takole: 1953 – dve; 1954 – dve; 1955 – dve; 1956 – ena; 1957 – tri.

<sup>11</sup> ZD I, str. 406.

<sup>12</sup> ZD III, str. 402.

<sup>13</sup> ZD I, str. 406.

zlasti tam, kjer je bilo pravemu Stritarjevemu jeziku bližje.<sup>14</sup> Koblar je na tem mestu začutil notranje nasprotje, ki velja za celotno zasnovo zbranih del, mogoče pa ga je formulirati kot vprašanje: kateri tekst je s stališča tekstologije (kritične izdaje) relevanten? Katera koli teoretična obravnava tega problema stoji namreč na stališču, da je za literarnokritično izdajo merodaven *najboljši* tekst, kar močno relativizira na Slovenskem uveljavljeno prakso o prvi izdaji (*editio princeps*) in o tako imenovani avtorjevi zadnji volji.<sup>15</sup> Koblar je uporabljal oba omenjena principa, vendar je v praksi prišlo tudi do kombinacij. Avtor je intuitivno zaslutil pomembno metodološko vprašanje in ga je, z najboljšo voljo ter estetskim poslušom, skušal reševati. To reševanje sicer ni dozorelo v novo in drugačno tekstološko izhodišče, bilo pa je imanentno navzoče in v praksi instinktivno uporabljeno.

Naslednja premisa literarnokritične prezentacije se nanaša na pravopisna in pomenoslovena vprašanja. Urednik izjavlja, da je »vse besedilo ... prirejeno po zahtevah sedanjega pravopisa in pomenoslovja«,<sup>16</sup> kar pa gre v uresničevanju najbrž predač. Logično je, da se pridevnik *otročji*, ki ga Stritar uporablja samo v eni obliki pa v dvojnem pomenu, pojavlja kot *otročji* in *otročki*. Vprašanje pa se postavlja pri doslednem »prevajanju« pojma *bukve* v *knjiga*, kar je že leksična in stilna plast, katera naj bi ostala nedotaknjena. To pa so seveda vprašanja, v katerih je Koblar sledil zasnovi zbirke in volji glavnega urednika; še danes so pri nas teoretično nedomišljena in nedorečena ter bi bilo o njih treba govoriti v posebni študiji.

Po zbranem delu je Koblar objavil v zbirki *Kondor* še Stritarjeve *Kritične spise* (1971), v katerih pa se tako tekst kot spremna beseda in opombe skladajo z ustreznimi mesti v literarnokritični izdaji. Nov strokovni podvig pa je članek o Stritarjevem rodu, o Janezu Stritarju in o avtorju *Zorina* v *Slovenskem biografskem leksikonu* (III, zvezek 11, str. 510-520), ki je izšel 1971. leta. Ta leksikonski članek je strnil vse, kar se danes o Stritarju ve, v obliki, ki je impozantna po obvladovanju gradiva in zgledna po resnični uveljavitvi načela *non multum sed multa* (to načelo je pogosto poudarjal Stritar sam).<sup>17</sup>

Koblarjevo delo za Stritarja ima torej odlike resnega literarnozgodovinskega dejanja, katero po intenziteti raziskovalnega napora ter po doganljivosti v ugotavljanju genetičnih in kontekstualnih prvin zasluži vso pozornost. Koblar je pripravil zanesljivo literarnokritično izdajo in napisal relevantno stališče o avtorjevem delu. Oboje bo ostalo temelj, na katerem se bodo gradile prihodnje raziskave Stritarjevega dela in pomena.

---

## Summary

UDK 886.3.09:929 Stritar J.: 929 Koblar F.

### THE WORK OF FRANCE KOBLAR FOR STRITAR

Koblar's work for Josip Stritar bears the distinctions of a serious literary-historical act, which according to the intensity of research work and the possibility of explanation of genetic and contextual elements deserves every attention. Koblar prepared a literary-critical edition of *The Collected Works* of Josip Stritar in ten books (1953-1957) and also wrote a relevant appreciation of the author's work. Both will remain the basis on which the future research of Stritar's work and significance will have to rely.

---

<sup>15</sup> Prim. sestavek avtorja tegale prispevka: *Kritična izdaja in njeni problemi, Naši razgledi*, 1979, 12. januarja, str. 2-4.

<sup>16</sup> ZD III, str. 402.

<sup>17</sup> Ustrezan odlomek o Stritarju v Koblarjevi *Slovenski dramatik* I (1972) s stališča novot ne prinaša nič novega (str. 94-103).